

הפטרות בהר: (ירמיי לב,ז) הנה חנמאל בן שלם דורך בא אליך לאמר, הנה לך את שדי אשר בענתות...ויבא אלי חנמאל בן דודי כדבר ד'...ואדע כי דבר ד' הוא, ואקנה את השדה וכו', ואכתוב בספר ואחתום, ואעד עדים וכו', ואקח את ספר המקנה את החתום...ואת הגלוי. (ורבותינו פירשו לענין גט פשוט ומקושר בבבא בתרא, פרש"י.) ואתן את הספר המקנה אל ברוך בן נריה וכו'. ואתפלל אל ד' אחרי תתי את ספר המקנה אל ברוך בן נריה לאמר, אהה ד' אלקים הנה אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול ובזרועך הנטויה, לא יפלא ממך כל דבר וכו', הנה הסוללות באו העיר ללכדה, והעיר נתנה ביד הכשדים הנלחמים עליה וכו', ואתה אמרת אלי ד' אלקים קנה לך השדה בכסף והעד עדים, והעיר נתנה ביד הכשדים. ויהי דבר ד' אל ירמיהו לאמר, הנה אני ד' אלקי כל בשר, הממני יפלא כל דבר וכו', שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום, והעד עדים בארץ בנימין ובסביבי ירושלים ובערי יהודה ובערי ההר וכו', כי אשיב את שבותם נאום ד'. חזינן שמתחילה עשה ירמיה הנביא את אשר נצטוה, לקנות השדה מאת חנמאל, אעפ"י שפעולה זו היתה לגמרי כנגד השכל, ורק אח"כ התפלל אל ד' שיסביר לו על טעמו של הציווי התמוה שזה עתה קיים. וכזה מצינו גם באברהם אבינו שנצטוה על העקידה, והיא היתה לגמרי כנגד השכל, ולא שאל אברהם ולא הקשה ולא נמנע מלקיים ציווי ד', אלא אדרבא נדרזו לקיימו בהקדם האפשרי, ורק לאחר שכבר קיים את ציווי ד', אז התפלל אל ד' שיסביר לו טעמו של הציווי. וערש"י ס"פ וירא על הפסוק (כב,יב) אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה כי עתה ידעתי וכו', שהביא מדברי המדרש, אי"ל אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת קח נא את בנך וכו', הרי שאברהם לא שאל מאת הקב"ה להסביר הענין עד לאחר שכבר קיים את ציווי ד', ובשעת מעשה היה מוכן לעשות דבר ד', אעפ"י שהיה לפי הבנתו לגמרי כנגד השכל. כך היא דרכם של הנביאים, וכך צ"ל דרכו של כל יהודי מאמין המקבל עליו עול מלכות שמים, לקיים ציווי ד' אפילו בשעה שנראים לנו כאילו הם לגמרי כנגד השכל. [ועי' עוד ביאור הגר"ח בענין שני כתובים המכחישים זא"ז עד שיבוא הכתוב השלישי וכו', וכבר נדפס בספר לאור ההלכה, מאת הרש"י ז"ל, בסוף מאמרו על העקידה. ועיין עוד מש"כ רבנו בסי' איש ההלכה (עמי טו) בהערה בזה.]

ובנבואתו נצטוה ירמיה לכתוב שני שטרות, גם גט פשוט וגם גט מקושר, וההבדל ביניהם הוא, שבפשוט כל הכתב מגולה הוא לעין, ואפשר לקראו בקל, ובגט מקושר כל הכתב מכוסה היא, שכופלים הקלף על גבו ותופרים אותו הקלף מלמטה מן הכתב, ואי"א לשום אדם לידע מה כתוב שמה עד שיקרע את התפירות, ובחיים, בין בחיי האדם הפרטי, ובין בחיי האומה בכללותה, כשרוצים להסתכל בעתיד ולדעת מה יהיה לבסוף, יש הרבה דברים שפשוט לנו לראות מראש, ועל זה מרמז הספר הגלוי, על העתידות שהם גלויים לכל. ויש הרבה ענינים שאי"א לנו לידעם כלל מראש, וזהו הסמליות של הספר החתום, אשר על כן אמר לו הקב"ה לירמיי - הממני יפלא כל דבר, ואשר על כן מחייבים אנו לקיים ציווי ד' אפילו בה בשעה שנראים כאילו הם לגמרי כנגד השכל, כי אף שהשכל האנושי יכול להסתכל קצת בעתיד, מכל מקום תמיד יש ספר החתום בחיים, בין בחיי הפרט, ובין בחיי הכלל, ואין האדם יכול לידע באמת מהו הדבר השכלי, ומהו הבלתי שכלי.

ולמה לא שאל אברהם קודם לכן, בשעה שאמר לו ד' "קח את יצחק"? לכך הקדים ר' חיים לספר: חסיד אחד שאל אותי פעם: "מה זה אתם, ה'מתנגדים", מפלפלים תמיד בקושיות? על מי אתם מקשים קושיות, על הקב"ה? בתורה כתוב כך — שיהיה כך, ומה לכם להקשות? אותו חסיד — אמר ר' חיים — במדה ידועה צדק, אלא שיש להציב גבולות, איפה להקשות ואיפה אין להקשות. והגבול מבואר ב"ברייתא דר' ישמעאל": "שני כתובים המכחישים זה את זה, עד שיבוא הכתוב השלישי ויכריע ביניהם". כל זמן שלא מצאנו כתוב שלישי המכריע, אין לנו רשות להקשות על שני כתובים המכחישים זה את זה. לא עסקנו הוא זה. כאן אמרה תורה כך ושם אמרה אחרת. גזירת הכתוב. זאת חוקת התורה. אבל משמצינו כתוב שלישי, התורה בעצמה מצוה אותנו לחקור ולדרוש על שני הכתובים ולהכריע. "קושיא" כזו היא גופה תורה, ולפיכך משמע אברהם שני כתובים המכחישים זה את זה, אתמול "כי ביצחק יקרא לך זרע" והיום "קח נא את בנך", לא שאל ולא הקשה. אתמול היה הציווי כך והיום כך ובמספלא ממך אל תדרוש. אבל לאחר ששמע כתוב שלישי, הבין שכאן ניתנה לו רשות לחקור ולדרוש ולברר ההכרעה. וההכרעה נתבררה — אסקתיה. אחתיה".

(כה, להילו) וכי ימוך אחיך וגו' וחי עמך, אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלקיך וחי אחיך עמך.

צריכים להבין הרי איסור ריבית אינו שכלי, דאמאי הוי כל אגר נטר אסור ומאי שנא משאר עניני שכירות, שאם מותר לי לתבוע ממון מאדם על הזמן שהשתמש בשורי למה יאסר לתבוע ממנו שכירות על הזמן שהשתמש בכספיו? וכן מצינו שאף למ"ד גזל עכו"ם אסור (ב"ק קיג:) מ"מ לכ"ע מותר ליטול ריבית מעכו"ם, והדברים עתיקים.

ואפשר להסביר שהגם שריבית אינה עוולה בתחום עולם המסחר אבל במסגרת המשפחה אין לה מקום, ולא נוטלין ריבית מ"אחי". ומלוי בריבית סותרים האחוה של כלל ישראל כי אין זה מתאים ליחס האחים לתבוע ריבית על הלוואה. ולכן הדגיש הכתוב האחוה בכאן, וכי ימוך אחיך וגו' וחי אחיך עמך".

(כהא) וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר.

וברש"י הביא דברי התורת כהנים מה ענין שמיטה אצל הר סיני והלא כל המצוות נאמרו מסיני וכו', ועיי' במפרשי רש"י שנראה מדבריהם שהקושיא היא מאי שנא שמיטה מכל מצוות התורה להסמיך מצות שמיטה להר סיני, ומתרץ ללמד הכלל של מה שמיטה נאמרו פרטיה ודקדוקיה יחד עם כללותה בסיני אף כל המצוות כן. ואכתי צריך ביאור הלא היו יכולים להסמיך מצוה אחרת אצל הר סיני ללמד אותו הכלל.

והנראה בזה דשאני שמיטה שעצם המצוה מורה שנאמרה בסיני, והיא תורה מן שמים, שאם תמצא לומר שמצוות התורה הם דברים שבדו חכמי ישראל מלבם כמו שטוענים הכופרים לא היה מצוה כשמיטה בתורה, כי שכל האנושי סולדת מענין השמיטה, ואף כשתמצא לומר ששדה בורה הוא דבר בריא וגורמת לצמיחה ביתר שאת לשנה הבאה מ"מ לא היו גוזרים שכל השדות והכרמים כולם ישבתו בשנה אחת כולם ביחד, כי זה עלול לגרום רעב בארץ ומשבר כלכלי. ובפרט בשמיטה השביעית הרצופה וסמוכה לשנת היובל. ומש"ה נקטה התורה שמיטה מבין כל תרי"ג המצוות כי מצות שמיטה יש לה הגושפנקא של הר סיני והכל מודים שזוהי דבר אלקים מן השמים, כי מצוה כזאת לא יבדה השכל האנושי מלבו. ומה שמיטה נאמרה בסיני בכללותיה ופרטיה ודקדוקיה אף כל המצוות כן.